

Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, det särskilda ungdomshemmet Fagared

Inspektionen i korthet: JO inspekterade under våren 2021 fyra av SiS särskilda ungdomshem. Inspektionerna visar att den fördelning av ungdomar mellan SiS olika ungdomshem som myndighetens placeringsenhet gör påverkar de enskilda hemmens förutsättningar att bedriva sin verksamhet och ungdomarnas möjlighet att få lämplig vård. Det har vid inspektionerna också kommit fram att LVU- och LSU-ungdomar vårdas tillsammans. JO avser att följa upp dessa frågor vid en inspektion av SiS placeringsenhet under hösten 2021.

Vid granskningen har det uppmärksammats situationer när ungdomar hålls fast av personal och att SiS då fattar beslut om avskiljande. Det rör sig om situationer när ingripandet avbrutits efter en kort stunds fasthållning därför att ungdomen lugnat ned sig och han eller hon inte har förts till ett särskilt rum för avskiljande. JO uttalar att bestämmelserna om avskiljande i LVU respektive LSU inte är tillämpliga i dessa fall utan att det handlat om situationer som faller inom ramen för nödrätten. Därför ska beslut om avskiljande inte fattas utan det inträffade bör rapporteras som en incident. Om ungdomen däremot har förts till ett utrymme där han eller hon är skild från andra intagna och det inte längre är nödvändigt med ett fysiskt ingripande, är det fråga om ett avskiljande som omfattar hela händelseförloppet.

JO uttalar även att han kommer att följa upp SiS åtgärder för att förebygga förekomsten av sexuella övergrepp vid myndighetens ungdomshem.

Inspektionens genomförande

JO Thomas Norling beslutade den 26 januari 2021 att ge föredraganden Lars Olsson i uppdrag att inspektera Statens institutionsstyrelse (SiS), särskilda ungdomshemmet Fagared. Vid inspektionen deltog även tf. byråchefen Sandra Lundgren, föredragandena Eva Fridén (protokollförare) och Simon Törnvall samt JO:s expert i psykologi Knut Sturidsson.

Som en del i inspektionen genomfördes den 18 och 19 mars 2021 telefon- och videosamtal med ungdomar och personal vid hemmet. JO:s medarbetare gjorde vidare en översiktlig granskning av beslut rörande de särskilda befogenheterna avskiljande och vård i enskildhet, incidentrapporter vid hemmet samt av informationsmaterial som riktats till ungdomar. Vidare samtalade JO:s medarbetare med sex ungdomar och med fem anställda.

En avslutande genomgång hölls den 19 mars 2021 där företrädare för ungdomshemmet Sundbo gavs möjlighet att kommentera de iakttagelser som JO:s medarbetare gjort under samtalen med personal och ungdomar. Vid den avslutande genomgången deltog biträdande institutionschefen AA, avdelningsföreståndarna, BB, CC, DD, EE och FF, administrativa chefen GG, rektorn HH samt JJ, jurist vid SiS ungdomsvård söder. Ett kompletterande samtal hölls med institutionschefen den 22 mars 2021.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten.

Opcat är den engelska förkortningen av ett protokoll till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Inom Opcat-verksamheten genomför JO under första halvåret 2021 ett särskilt projekt om trygghet och säkerhet vid SiS särskilda ungdomshem. Inom ramen för projektet inspekterades fyra ungdomshem. Förutom Fagared, genomfördes Opcat-inspektioner av de särskilda ungdomshemmen Sundbo (dnr O 9-2021), Vemyra (dnr O 10-2021) och Brättegården (dnr O 12-2021).

Uttalanden av JO Thomas Norling med anledning av inspektionen

I anslutning till protokollet finns uttalanden av JO Thomas Norling.

Iakttagelser vid inspektionen

Vid inspektionen gjorde JO:s medarbetare i huvudsak följande iakttagelser.

Organisation och uppdrag

Det särskilda ungdomshemmet Fagared är beläget i Västra Götalands län och tillhör SiS verksamhet ungdomsvård söder. Hemmet har i uppdrag att ta emot icke skolpliktiga pojkar och flickor med psykosocial problematik samt kriminalitet och missbruk. Fagared har ett särskilt uppdrag att bedriva vård för ungdomar med särskilda vårdbehov. I uppdraget ingår även platser avsedda för pojkar som verkställer straff med stöd av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, LSU.

Enligt SiS verksamhetsplan för 2021 har hemmet 59 platser. Av dessa är 13 avsedda för pojkar som verkställer straff enligt LSU, nedan benämnda LSU-ungdomar. Övriga platser är avsedda för pojkar och flickor som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, nedan benämnda LVU-ungdomar.

Fagared har åtta avdelningar varav fem finns i hemmets enhet i Lindome i Mölndals kommun. *Avdelningen Sjöstugan* är en behandlingsavdelning med sju LVU-platser. *Avdelningen Backen* har tio platser, varav fyra är avsedda för akutplaceringar av LVU-ungdomar och sex för placeringar av LSU-ungdomar. *Avdelningen Fyren* är en behandlingsavdelning med sju LVU-platser. *Avdelningen Ekliden* har sju LSU-platser. *Avdelningen Granliden* har normalt 16 platser men har varit stängd sedan juni 2020.

Hemmets två avdelningar för flickor finns på en enhet i Öxnevalla i Marks kommun cirka 65 km från Lindome. *Avdelningen Östergården* är en akutavdelning med åtta LVU-platser. *Avdelningen Västergården* är en behandlingsavdelning med åtta LVU-platser.

Därutöver har hemmet en öppen behandlingsavdelning för pojkar i Göteborg, *Falkgatan*, med fyra LVU-platser.

JO har tagit del av en beläggningslista för Fagared daterad den 3 mars 2021. Enligt listan var 40 ungdomar intagna i hemmet. Av dessa var 31 LVU-ungdomar och 9 LSU-ungdomar. Enligt beläggningslistan var 6 (två pojkar och fyra flickor) av ungdomarna skolpliktiga, dvs. de tillhörde inte hemmets målgrupp.

Avdelningarna Östergården och Västergården har sedan hösten 2020 i uppdrag att ta emot icke skolpliktiga flickor. Under 2019 och 2020 ändrades avdelningarnas målgrupp flera gånger. Avdelningarna hade under en tid också i uppdrag att ta emot ungdomar som var smittade av coronaviruset, men inga sådana ungdomar kom att vårdas där.

Avdelning Fyren kommer att bli en av SiS fyra särskilt förstärkta avdelningar, SFA. Målgruppen för avdelningen, särskilt vårdkrävande LVU-ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, kommer att vara densamma, liksom personalstyrkan. Antalet platser kommer att minska från sju till fyra.

Ungdomars trygghet och säkerhet

De flesta ungdomar som JO:s medarbetare samtalade med uppgav att de kände sig trygga, både med andra ungdomar och med personal.

I samtal med personal kom det fram att det kan ha stor betydelse vilka ungdomar som placeras på en avdelning för möjligheterna att bedriva och ge dem en god vård. Ett exempel på detta var placeringen av några särskilt vårdkrävande flickor vid *avdelningen Östergården* under hösten 2020. Avdelningens personal hade mycket svårt att hantera våldsamt utagerande och självskadebeteenden, trots en reducering av antalet platser på avdelningen. Under perioder var det dessutom en hög sjukfrånvaron i personalstyrkan, och personal från avdelningarna i Lindome fick tjänstgöra i Öxnevalla. Det svåra läget vid avdelningen kulminerade i slutet av januari 2021 i en upploppsliknande situation där flera ungdomar gick ihop för att överfalla

personal med tillhyggen för att ta sig ut. En av de särskilt vårdkrävande flickorna kunde omplaceras till ett annat hem men bara på villkor att Fagared accepterade att ta emot en annan flicka i utbyte. Då hemmet gjorde bedömningen att avdelningarna i Öxnevalla inte skulle mäkta med att tillgodose den nya flickans vårdbehov, placerades hon i stället på *avdelningen Backen* i Lindome som endast vårdar pojkar och där har hon vårdats i enskildhet.

Även längden på en placering har enligt personalen betydelse för möjligheten att erbjuda god vård. Tidigt under hösten 2020 var genomströmningen av flickor vid *avdelningen Östergården* mycket hög, och många akutplacerade flickor stannade endast någon eller några veckor vid avdelningen i stället för de åtta veckor som en akutplacering vanligtvis omfattar. Det ledde till att de akutplacerade ungdomarna inte förstod syftet med placeringen. Ungdomarna uppfattade det som att socialtjänsten använde placeringar vid SiS akutavdelningar som en bestraffning. Hemmet ska ha påtalat riskerna med de korta placeringarna till SiS placeringsenhet men inte fått något gehör för detta.

Det förekommer även att skolpliktiga ungdomar placeras i hemmet trots att de inte tillhör hemmets målgrupp. I samtal med personal kom det fram att mindre åldersskillnader normalt inte skapar problem, men om åldersskillnaden är större än två år blir utmaningarna större och kan leda till problem. Det innebär en särskild utmaning för hemmets skola att t.ex. undervisa en elev i årskurs 7 tillsammans med gymnasielever. Om en skolpliktig ungdom anvisas plats i hemmet finns emellertid ingen möjlighet för hemmet att neka placeringen av detta skäl. I ett senare skede går det att diskutera lämpligheten i placeringen med socialtjänsten.

I samtalen med personal kom det fram att bl.a. den fysiska miljön vid *avdelning Östergården* bidrar till att skapa otrygghet för både ungdomar och personal. Ungdomar kunde t.ex. slå sönder inventarier och inredning och använda dessa som tillhyggen eller för att skada sig själva. De anställda beskrev att avdelningen var avsedd att ta emot ”kriminella pojkar” snarare än ”ledsna flickor”, och att den fysiska miljön inte var anpassad till den senare målgruppen. Det pågick ett arbete för att säkra dörrar, glasrutor och lister vid avdelningen.

I samtalen med ungdomarna lyftes personalens närvaro på avdelningarna fram som en särskilt viktig trygghetsfaktor. Ungdomar berättade om att det i hemmet finns ett arbetssätt i samband med att incidenter inträffar, s.k. tvåminutare. Det innebär att de flesta i personalen går in i ett personalutrymme för att snabbt gå igenom incidenten och för att t.ex. komma överens om fortsatt agerande och rollfördelning. Ungdomarna förde fram att användandet av tvåminutarna kunde skapa otrygghet. De uppgav att det förekommit att personal varit borta längre tid än två minuter och att ungdomar då passade på att ge sig på varandra.

Vid inspektionen kom det fram att en ungdom sedan en tid tillbaka vistades ensam på *avdelningen Östergården*. Även om det formellt sett fanns två intagna

vid avdelningen, vårdades den andra ungdomen i enskildhet på en annan avdelning. Något beslut om vård i enskildhet hade inte fattats för den ungdom som blev ensam kvar på avdelningen. Enligt personal kunde ungdomen träffa ungdomar på en annan avdelning i skolan och på fritiden. Det kom även fram att ungdomen inte var i behov av en akutplats utan stod i kö för att få en utredningsplats på ett annat SiS-hem.

JO:s medarbetare frågade vilket arbete som bedrivs för att förebygga att personal utsätter ungdomar för sexuella handlingar, bl.a. i ljuset av att en anställd nyligen dömts för en våldtäkt av en flicka. Övergreppet ägde rum i hemmets lokaler i december 2020. I samtal med personal kom det fram att man har försökt minska antalet situationer när personal är ensamma med flickor i hemmets lokaler. Om en manlig personal är ensam med en flicka försöker man se till att det blir under en begränsad tid. Det ska vara möjligt för annan personal att iaktta dem vilket innebär att de får vistas i ett rum med glasvägg. Om inte det är möjligt får någon annan ur personalen stå utanför rummet.

Det kom också fram att det är vanligt att flickor åker på bilutflykter. I samtalen kom det fram att en riskbedömning görs inför varje färd, men vid kortare bilfärder finns det t.ex. ingen rutin om hur många personal som ska vara med i bilen eller var passagerarna ska sitta i fordonet. Det förekommer således att en manlig personal åker på utflykt ensam med en flicka.

I samtalen med ungdomar kom det fram att den inträffade våldtäkten hade medfört att flickorna upplevde att de måste vara på sin vakt. De visste att det inte var första gången som något sådant hänt på ett av SiS ungdomshem. De uppgav att det känts bra att personalen tog den våldtagna ungdomen på allvar, att den anställda blev polisanmäld och att personalen höll enskilda samtal med övriga ungdomar på avdelningen och lyssnade på dem. Det uttrycktes dock oro över att nattpersonalen vid Öxnevalla-enheten ofta enbart består av män.

Tvångsåtgärder

I hemmet finns det nio rum för avskiljande varav fyra på enheten i Öxnevalla. Det finns även nio utrymmen som används för vård i enskildhet, varav tre finns på enheten i Öxnevalla.

Vid genomgång av beslut om avskiljande och vård i enskildhet enligt LVU respektive LSU noterade JO:s medarbetare att det hade fattats fler beslut om att vårda ungdomar i enskildhet än beslut om avskiljande. Under perioden mellan den 1 juli 2020 och den 1 mars 2021 hade det fattats 91 beslut om vård i enskildhet vid hemmet (79 enligt LVU och 12 enligt LSU), medan det för samma period hade fattats 42 beslut om avskiljande (41 enligt LVU och 1 enligt LSU). Någon enstaka ungdom som var placerad på *avdelningen Backen* hade varit föremål för avskiljande. Däremot avsåg ca 40 procent av det totala antalet avskiljanden ungdomar som var placerade på *avdelningen Östergården*. Det noterades att ca 75 procent av avdelningens avskiljanden avsåg händelser som inträffat efter kl. 17.30.

Genomgången av beslut om avskiljande visade att sammanlagt 16 avskiljanden varade kortare tid än fem minuter. Två avskiljanden varade längre än en timme. En stor andel av besluten att avskilja en ungdom rörde ungdomar som redan vårdades i enskildhet, cirka 20 beslut. Personal beskrev i samtal med JO:s medarbetare att bakgrunden till att det fattas beslut om avskiljande kan handla om situationer när en ungdom går ”bärsärk”, slår sönder saker i lokalerna eller hotar att ta sitt liv. Vid sådana situationer behöver ungdomen transporterats till ett avskiljanderum för att försöka lugna ner sig.

Enligt beskrivningar av händelseförloppen i besluten framgår att avskiljandet i många fall inte resulterat i att ungdomen förts till ett särskilt avskiljanderum. Det anges inte heller att ingripandet skulle ha syftat till detta. I flera beslut beskrivs i stället situationer där ungdomen agerat våldsamt och efter detta hållits fast av en eller flera personal under en kort tid, ofta inte mer än någon eller några minuter.

JO:s medarbetare ställde vid samtalen en fråga om vilken utbildning personal hos hemmet får i lagstiftningens bestämmelser om särskilda befogenheter. I samtal med de anställda kom det fram att det i utbildningen i konflikt-hanteringsprogrammet No power no lose, NPNL, anges vad personalen behöver tänka på vid ingripanden och hur de ska dokumentera händelserna. Vidare uppgav de anställda att ett avskiljande påbörjas när personalen håller i en ungdom i syfte att transportera denne till ett avskiljanderum. Om en ungdom blir fasthållen längre tid än i ett par sekunder i syfte att lugna ner situationen, utan att det finns en avsikt att föra personen till ett avskiljanderum, fattas också ett beslut om avskiljande. I samtal med personal kom det även fram att åtminstone en ungdom vid några tillfällen avskilts i ett korridorliknande utrymme utanför avskiljanderummen i Öxnevalla. Utrymmet har ett kaklat golv och en väggfast bänk att sitta på. Vid dessa avskiljanden låste personalen dörrarna till utrymmet och övervakade ungdomen genom en glasdörr.

Vid genomgången av beslut om vård i enskildhet kom det fram att cirka hälften av besluten, 45 stycken, avslutades inom fem dagar. Under perioden hade nio ungdomar vårdats i enskildhet i mer än tre veckor i sträck. Den längsta period en ungdom fått sådan vård utan avbrott var drygt tre månader.

Vid granskningen av beslut om vård i enskildhet framkom att de gällde ungdomar som hade visat symptom på att vara sjuk i covid-19. I några beslut redogörs inte för hur SiS övervägt möjligheten för ungdomarna att frivilligt hålla fysiskt avstånd till andra ungdomar.

De anställda förde fram att det behövs flera lokaler för placering av ungdomar i enskildhet. På *avdelningen Fyren* vårdades vid inspektionen tre ungdomar i enskildhet men avdelningen har endast två utrymmen som är avsedda för sådan vård. Avdelningen löste situationen genom att en ungdom fick vara i en träningslägenhet på dagen och tillbringa natten på avdelningen.

På de flesta av hemmets avdelningar är i normalfallet en personal avsatt för att ta om hand en ungdom som är vårdad i enskildhet. Personalen är i princip alltid tillsammans med ungdomen, men det händer att ungdomen efter önskemål får vara ensam under kortare stunder. Personalen befinner sig då i närheten eller på en jourexpedition där de via övervakningskamera kan följa vad ungdomen gör. Nattetid finns det ingen särskild personal för ungdomarna som vårdas i enskildhet såvida de inte har extra tillsyn.

Det kom fram att ungdomar ibland uttrycker en önskan om att vårdas i enskildhet, och att det är vanligare med sådana önskemål från flickor än från pojkar. Det framhölls att det är behandlingsbehovet som avgör om ungdomen ska vårdas i enskildhet. Ungdomens önskemål i sig är inte tillräckligt.

Som nämnts ovan, vårdades en flicka i enskildhet på *avdelningen Backen* på grund av att den ordinarie avdelningen i Öxnevalla inte bedömts vara en lämplig placering av henne. Ett särskilt personalteam hade satts ihop för att arbeta med henne.

Vid inspektionen kom det fram att en ungdom hade vårdats i enskildhet med ständig tillsyn på enheten i Öxnevalla. Ungdomen fick sova på en madrass i ett fönsterlöst korridorsliknande utrymme vid avdelningens intag. Att ungdomen placerades i korridoren berodde på att det gjorts en bedömning att lokalerna för vård i enskildhet var olämpliga eftersom det inte går att upprätthålla ständig tillsyn över en intagen som är placerad där. För att säkerställa att ingen personal var ensam med flickan hade hemmet därför valt att placera både ungdomen och personalen som hade tillsynsansvar i ett utrymme där de var inom direkt synhåll för övrig nattpersonal. Enligt personalen är det mycket vanligt att personalen som utövade särskild tillsyn över flickor var män.

Ungdomar som hade erfarenhet av att vara placerade i enskildhet uppgav att det var lite ensamt, eftersom personalen inte kunde vara närvarande hela tiden.

Personalens bemötande av de intagna

Ungdomar som JO:s medarbetare samtalade med uppgav att de bemöttes på ett bra sätt och att personalen varken hade betett sig olämpligt mot dem eller att de hade sett andra ungdomar utsättas för dåligt bemötande. Flera ungdomar uppgav att personalen på *avdelningen Backen* är särskilt bra, närvarande, lyssnande och omhändertagande, men att avdelningens regler är för rigida. När det gäller *avdelningen Fyren* uppskattade flera ungdomar att reglerna där är mindre strikta. Däremot upplevde de att personalen var alltför passiv och att de inte var lyhörda för ungdomarnas behov.

I samtal med personal kom det fram att man arbetar för att undvika avskiljanden. Genom lågaffektivt bemötande och att i vissa lägen försöka undvika att fysiskt ingripa genom att ta tag i ungdomen kan personalen förhindra att avskiljanden sker. Det är ofta möjligt att frivilligt få ungdomar att lugna ner sig i en annan miljö, t.ex. på sitt eget rum eller i ett annat utrymme.

Personal beskrev att konflikter förekommer ganska regelbundet på *avdelningen Västergård* under tidig kväll. Ungdomarna blir rastlösa och när tiden för inlåsnings närmar sig ökar deras ångest. För att förebygga sådana situationer försöker personalen att aktivera ungdomarna så att de känner sig fysiskt trötta, de försöker också att samtala med dem, bemöta dem på ett lågaffektivt sätt och vara lösningsfokuserade.

Personalgruppens sammansättning och kompetens

Av hemmets cirka 320 anställda är ungefär 180 tillsvidareanställda. Ca en tredjedel av alla anställda är kvinnor. Av alla anställda är det ca 185 som är behandlingsassistenter, varav ungefär 55 är kvinnor.

JO:s medarbetare frågade personal och ledning i vilken utsträckning man arbetar med frågor om personalgruppernas sammansättning. De uppgifter som lämnades var att de flesta avdelningar har fördelat personalen i fasta arbetslag som på dagtid består av fyra till sex anställda, varav åtminstone en är kvinna. Därutöver kan förstärkning av bemanningen göras vid behov.

Det kom i samtal med personalen fram uppgifter från en av avdelningarna i Öxnevalla att det är tveksamt om hälften av personalen behöver vara kvinnor, eftersom det är relativt vanligt att ungdomarna på avdelningen oftare tyr sig till männen i personalen. Det är däremot nödvändigt att ca 25 procent utgör kvinnor eftersom kroppsvisitationer och vissa andra arbetsuppgifter behöver utföras av personal med samma kön som ungdomen. Vidare lämnades det uppgifter om att det stundtals kan bli tungrovt att jobba som ensam kvinna i ett arbetslag när det är många kroppsvisitationer att utföra och när det ska ske flera samtal som bara en kvinna kan genomföra. Det fördes fram att det därför vore önskvärt med två kvinnor i varje arbetslag för att minska arbetsbördan.

Varje deltagare i ett arbetslag har ansvar för en specifik uppgift och uppgifterna brukar i regel roteras i arbetslaget (t.ex. ansvarig för säkerhet, dokumentation, skola, kök och städ). Ansvarsområdena säkerhet och dokumentation handhas som regel av ordinarie personal. Det förekommer ofta att ordinarie personal får arbeta tillsammans med en eller två vikarier. Undantagsvis händer det att man som ensam ordinarie personal behöver arbeta tillsammans med endast vikarier. Då blir ansvarsbördan stor för den som är ordinarie personal. Ett "dream team" vore att alla anställda i arbetslaget är stabila, lugna, glada och vill bedriva ett förändringsarbete med ungdomarna. Det behövs någon i arbetslaget som kan vara stommen i gruppen.

De anställda förde fram att personalen generellt känner sig trygg på arbetsplatsen. En hel del ensamarbete förekommer, dvs. situationer när personalen inte är på höravstånd från varandra. Sådana situationer förekommer oftare när en eller flera ungdomar på en avdelning vårdas i enskildhet. Det framfördes även att det i en situation när en ungdom är arg och kastar saker omkring sig är svårt att avgöra om det utgör farligt ensamarbete att vara i närheten. Det kom också fram att flera ur personalen strävar efter att undvika

ensamarbete. En manlig anställd uttryckte att han är vaksam över hur han betar sig och att han alltid försöker se till att befinna sig tillsammans med åtminstone en kollega. Enligt flera i personalen har våldtäktsdomen mot en tidigare anställd inneburit att det känns som att det inte helt går att lita på samtliga kollegor. Samtidigt framhölls att man behöver känna sig trygg och säker med de kollegor som man arbetar med.

Övriga iakttagelser

De flesta avdelningar tillåter inte att ungdomarna använder sina egna mobiltelefoner. De som vårdas i enskildhet får låna en avdelningstelefon för att kontakta närstående. Däremot får ungdomarna använda sina egna mobiltelefoner när de är utanför avdelningen och har egen tid. De flesta ungdomar som JO:s medarbetare talade med önskade fler telefoner på avdelningarna för att undvika ”tjafs” och utökad egen tid för att få möjlighet att använda sina egna telefoner.

Det kom fram att ungdomar på *avdelningen Backen* inte får ha på sig sina egna kläder inne på avdelningen. Personalen ger dem istället svarta kläder som de ska ha på sig och som enligt ungdomarna var obekväma.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. I samtalet med företrädarna för det särskilda ungdomshemmet Fagared kom huvudsakligen följande fram.

Placeringen av ungdomarna i hemmet

JO:s medarbetare frågade vad hemmets uppdrag att ta emot särskilt vårdkrävande ungdomar innebär. Företrädarna för hemmet uppgav att *avdelningen Fyren* redan i dag tar emot särskilt vårdkrävande ungdomar, men att avdelningens verksamhet kommer att förändras. Avdelningen kommer att bli en särskilt förstärkt avdelning, SFA. Personalstyrkan kommer att vara densamma men antalet platser kommer att minska. Personalen ska vidareutbildas och lokalerna kommer att förändras. Ungdomar som kommer att placeras på *avdelningen Fyren* förutsätts inte behöva vård i enskildhet.

Avdelningen Backen kommer fortsatt att ha i uppdrag att ta emot särskilt vårdkrävande ungdomar. Där kan också de LSU-ungdomar tas emot som inte bedöms som särskilt vårdkrävande. En placering på *avdelningen Backen* varar normalt inte längre tid än åtta veckor. Det finns emellertid särskilt vårdkrävande pojkar som vårdas i SiS-hemmen under längre perioder och som regelbundet omplaceras mellan de olika avdelningarna i de hem som har ett särskilt uppdrag att ta emot denna kategori. *Avdelningen Backen* är en av dessa. Företrädarna för hemmet uppgav vidare att det sker regelbundna avstämningsmöten mellan ungdomshemmen och SiS placeringsenhet om placeringen av särskilt vårdkrävande pojkar inom myndigheten.

Företrädarna för hemmet uppgav vidare att det kan förekomma att det placeras ungdomar i hemmet som formellt sett inte bedömts vara särskilt vårdkrävande, men som senare visar sig vara det. Det skedde under hösten 2020 på *avdelningen Östergården*. Efter några månader begärde hemmet att en av de särskilt vårdkrävande flickorna skulle omplaceras. Det hade uppstått ett s.k. vårdssammanbrott som betydde att hemmet inte längre skulle klara av att erbjuda henne god vård. En fråga gick ut till de övriga ungdomshem som tar emot flickor om något av dem skulle kunna ta emot ungdomen vid en omplacering. Endast ett ungdomshem uppgav att det kunde ta emot flickan, men då under förutsättning att Fagared tog emot en annan flicka från det hemmet i utbyte. Det visade sig att även den flicka som skulle komma i utbyte hade bedömts ha stora vårdbehov. Man såg därför risker med en placering på *avdelningen Östergården*, bl.a. pga. brister i den fysiska miljön och att personalen vid denna tidpunkt var slutkörd. Den tryggaste och säkraste vården för flickan bedömdes i stället vara vård i enskildhet på *avdelningen Backen* som vårdar pojkar. Det skulle inte ha varit möjligt för Fagared att neka till att ta emot flickan. Företrädarna för hemmet uppgav att det saknas en samordning inom SiS för placering av särskilt vårdkrävande flickor liknande den som finns för pojkar.

JO:s medarbetare ställde frågor om att det vid en av hemmets avdelningar, *Östergården*, endast vistades en ungdom. Företrädarna för hemmet uppgav att det är olyckligt. Det finns emellertid formellt sett inte en gräns för lägsta antalet ungdomar på en avdelning. Flickan i fråga tillhör egentligen inte avdelningens målgrupp då hon står i kö till en utredningsplats, och hon är dessutom skolpliktig. Enligt företrädarna för hemmet är det inte möjligt att ta ett utredningsteam från Lindome-avdelningarna med psykolog, sjuksköterska och lärare till hemmets avdelningar i Öxnevala.

Ungdomars trygghet och säkerhet

JO:s medarbetare ställde frågan om vilka åtgärder som vidtagits på *avdelningen Östergården* för att förebygga att avdelningen åter hamnar i ett läge liknande som den upplöpsliknande situationen i januari 2021. Företrädarna för hemmet uppgav att det inte finns någon formell handlingsplan men att man vidtagit en rad åtgärder för att höja säkerheten på avdelningen. Personalen har fått handledning och skadorna på lokalerna har åtgärdats. Incidentrapportering och en lex Sarah-anmälan är gjord. Kontakt har tagits med bl.a. Arbetsmiljöverket.

Vidare ställdes frågor om hur hemmet arbetar med att förebygga att personal begår sexuella handlingar mot ungdomar, mot bakgrund av att en anställd vid hemmet dömts för våldtäkt av en flicka. Företrädarna för hemmet förde bl.a. fram att man hade upplevt skuld, skam och sorg över kollegans agerande. Hemmet arbetar för att ta hand om sin personal, t.ex. genom handledning. Flera anställda har också gått en utbildning i normkritiska samtal i SiS huvudkontors regi. Det klargjordes att de anställda som gått utbildningen inte i sin tur ska utbilda sina kollegor vid hemmet.

Det fördes fram att åtgärder behöver vidtas för att förebygga likande händelser och att det går att ta fram rutiner som anger att män inte ska vara ensamma med flickor. En diskussion pågår med SiS huvudkontor om att i högre utsträckning använda kameror på avdelningarna. På fråga om vilka insatser som skett i förhållande till flickorna på berörd avdelning, uppgav hemmet att flickorna fått tala om sina upplevelser av den anställde. Det har inte skett några erfarenhetsutbyten med andra ungdomshem om erfarenhet av personal som begått sexuella övergrepp mot ungdomar. Juristen från SiS verksamhetskontor söder uppgav att saken diskuterats med institutionschefer på regionala ledningsgruppsmöten. Frågorna tas även upp på verksamhetskontoret i samband med lex Sarah-genomgångar.

Företrädarna för hemmet förde fram att det vore önskvärt med fler kvinnor i personalen, men att det är svårt att rekrytera kvinnor till enheten i Öxnevalla. När det gäller ungdomarnas kontakter med personal kan det vara så att flickorna oftare anförtror sig till den manliga delen av personalen eftersom de utgör en majoritet av de anställda. Det framhölls att det trots allt är personligheten som avgör vilka vuxna ungdomar väljer att anförtra sig till.

På fråga om det kunde förekomma att ungdomar på en avdelning lämnas ensamma utan personal vid en s.k. tvåminutare, uppgav företrädarna för hemmet att det alltid ska finnas personal kvar i gemensamma utrymmen eftersom det är en fråga om säkerhet och trygghet för ungdomarna.

Tvångsåtgärder

En fasthållning i syfte att transportera en ungdom till ett avskiljanderum utgör enligt företrädarna för hemmet ett avskiljande. Många gånger lugnar ungdomen ner sig på vägen till rummet och då avslutas tvångsåtgärden. En egenkontroll av besluten om avskiljanden genomförs på institutionsnivå varje månad. Därutöver sker ingen särskild uppföljning av beslut om särskilda befogenheter.

Företrädarna för hemmet uppgav att avskiljanden ska vara korta. Personalen tar ut ungdomar från avdelningen för samtal när de har svårt att vara tillsammans med andra ungdomar och för att avbryta en eskalerande konflikt. När ungdomen tas "bort från scenen" brukar han eller hon lugna ner sig och får sedan komma tillbaka till avdelningen.

På fråga om ungdomar avskilts i en korridor, uppgav företrädarna för hemmet att det kan förekomma att en ungdom lugnar ned sig under transporten till ett avskiljanderum vilket skulle medföra att avskiljandet avslutas där. Det förekommer dock att personalen backar ut från korridoren och stänger dörren dit in.

Företrädarna för hemmet bekräftade att en flicka som vårdats i enskildhet med ständig tillsyn hade sovit på en madrass i en korridor i anslutning till intaget. Det har bl.a. att göra med att det ordinarie utrymmet för vård i enskildhet håller på att repareras och att det inte skulle vara möjligt med kameraövervakning av

det utrymme där ungdomen och den personal som såg till henne annars skulle vara. Ungdomen i fråga var dessutom i behov av en avskalad miljö.

Övrigt

Företrädarna för hemmet uppgav att de ungdomar som är placerade på *akutavdelningarna Backen* och *Östergården* inte får bära sina egna kläder. Det finns ingen risk för att dessa ungdomar kan stigmatiseras i samvaro med ungdomar, eftersom de t.ex. alltid har sin egen skolundervisning. Ungdomarna får bära egna kläder utanför institutionen.

Ungdomar som är placerade på akutavdelningarna får inte heller använda egna telefoner. På behandlingsavdelningarna kan det vara annorlunda, men som regel tillåts inga mobiltelefoner på avdelningarna. Däremot tillåts mobiltelefoner under egen tid. På den öppna *avdelningen Falkgatan* får ungdomarna använda sin mobiltelefon på avdelningen.

Protokollförare vid inspektionen var Eva Fridén.

Justeras 2021-06-24

Gunilla Bergerén

Uttalanden av JO Thomas Norling

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden:

Placeringen av ungdomar i hemmet

Vid inspektionerna under våren 2021 har det kommit fram att de enskilda hemmen har mycket begränsade möjligheter att påverka vilka ungdomar som placeras där. Det har också kommit fram att hemmen kan ha svårt att initiera omplaceringar av ungdomar när det finns behov av det. Detta gäller särskilt för de ungdomshem som vårdar flickor eftersom det inom SiS, till skillnad från vad som gäller för pojkar, inte finns någon samordning för omplaceringar av flickor.

Av protokollet framgår att det i hemmet har placerats ungdomar som inte tillhör dess målgrupp. Exempelvis har skolpliktiga flickor placerats på hemmets flickavdelningar trots att målgruppen numera är icke skolpliktiga ungdomar. Det har också kommit fram att flickor som bedöms vara särskilt vårdkrävande, eller visat sig vara det, placerats i hemmet trots att det saknar kapacitet och kompetens för att erbjuda dessa ungdomar en säker och ändamålsenlig vård och behandling.

Helt allmänt kan sägas att om en ungdom placeras på ett ungdomshem som inte är lämpligt i förhållande till hans eller hennes behov, kan det på goda grunder antas att vården av ungdomen riskerar att bli lidande. Det är också ofrånkomligt att en placering av en ungdom kan komma att påverka andra ungdomars möjlighet till vård och behandling, om hemmets resurser behöver tas i anspråk för att ge vård till en ungdom som placerats där trots att hemmets verksamhet inte motsvarar hans eller hennes behov.

När det gäller placeringen av ungdomar i hemmet vill jag särskilt beröra fallet med den flicka som kom till Fagared efter en överenskommelse med ett annat ungdomshem. När flickan kom till hemmet gjordes bedömningen att hon inte kunde vårdas på en ordinarie plats på en avdelning för flickor. Hon placerades därför som ensam flicka på en avdelning där enbart pojkar vårdades. Såvitt jag förstår blev konsekvensen av detta att hon vårdades i enskildhet utan att ha någon kontakt med andra ungdomar.

Jag är djupt bekymrad över hur hemmet valde att hantera situationen. Enligt min mening kan en sådan lösning medföra att insatser för att bryta vården i enskildhet försvåras och att ungdomen isoleras. Mot bakgrund av vad som kommit fram finns det skäl att påminna om att jag tidigare framhållit att SiS måste se till att en ungdom som vårdas i enskildhet aktiveras och motiveras att ha kontakt med andra och se till att det skapas förutsättningar för det (JO 2019/20 s. 502). Så snart som möjligt måste ungdomen återgå till att vårdas på en avdelning tillsammans med andra ungdomar som vårdas vid hemmet.

Vid inspektionerna under våren 2021 har det också kommit fram att det finns flera ungdomar vid ungdomshemmen som beskrivs tillhöra den krets av

personer som omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Enligt ungdomshemmen placeras många av dessa ungdomar på ett s.k. LSS-boende när de skrivs ut från ett ungdomshem. Liknande uppgifter kom fram i samband med Opcat-inspektionen 2019 av det särskilda ungdomshemmet Långanäs (dnr O 57-2019). Placeringar av dessa ungdomar aktualiserar frågor om t.ex. hur SiS identifierar att den unge tillhör den kategori av personer som omfattas av LSS och hur vården av honom eller henne planeras och genomförs.

Mitt samlade intryck är att den fördelning av ungdomar mellan SiS olika ungdomshem som myndighetens placeringsenhet gör har relativt stor påverkan på såväl de enskilda hemmens förutsättningar att bedriva sin verksamhet som ungdomarnas möjlighet att få lämplig vård. Av den anledningen kommer jag att följa upp hur placeringar av ungdomar i SiS ungdomshem genomförs. Jag avser därför att under hösten 2021 genomföra en inspektion av SiS placeringsenhet vid myndighetens huvudkontor.

LVU-ungdomar och LSU-ungdomar som vårdas tillsammans

I januari 2021 meddelade SiS att myndigheten beslutat att dela upp LVU- och LSU-avdelningar inom hela SiS. Att skilja på LVU-ungdomar och LSU-ungdomar ger enligt SiS ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund och leder till ökad trygghet för både ungdomar och medarbetare. Enligt myndigheten innebär detta att vissa ungdomshem kommer att ha renodlade LSU-avdelningar.

Vid inspektionerna under våren 2021 har det kommit fram att ungdomshemmen Fagared och Sundbo på några avdelningar placerar antingen enbart LVU-ungdomar eller LSU-ungdomar. På de avdelningar som har i uppdrag att ta emot särskilt vårdkrävande ungdomar har hemmen fortsatt att vårda LVU-ungdomar och LSU-ungdomar tillsammans. På vissa öppna avdelningar och i skolverksamheten förekommer också ungdomar från båda kategorierna. I de samtal som mina medarbetare genomfört under vårens inspektioner vid de hem som har både LVU- och LSU-platser, har både ungdomar och personal ifrågasatt lämpligheten i att låta ungdomar från de två kategorierna vårdas tillsammans, bl.a. ur ett trygghets- och säkerhetsperspektiv.

Vid inspektionerna under våren 2021 har det också kommit fram att det inom SiS inte finns någon avsikt att upphöra med att vårda flickor som verkställer straff enligt LSU tillsammans med flickor som vårdas enligt LVU.

Jag har tidigare uppmärksammat frågan om hur LSU-ungdomar vårdas tillsammans med LVU-ungdomar (dnr 6204-2018 och 7107-2018). Mot bakgrund av vad som kommit fram vid inspektionerna under våren 2021 finns det anledning för mig att följa upp frågan om LVU-ungdomar även fortsättningsvis kommer att vårdas tillsammans med LSU-ungdomar. Jag kommer att göra det i samband med den tidigare nämnda inspektionen av SiS placeringsenhet.

Tvångsåtgärder

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen, RF, är var och en gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. påtvingat kroppsligt ingrepp. Den enskildes skydd enligt bestämmelsen får begränsas genom lag (2 kap. 20 § RF). Av både LVU och LSU framgår att personalen vid de särskilda ungdomshemmen har befogenhet att vidta vissa i lag angivna tvångsåtgärder mot de unga som vistas vid hemmen.

Av 15 c § LVU framgår att en intagen ungdom, som vårdas på grund av eget beteende enligt 3 § LVU och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får hållas i avskildhet, om det är särskilt påkallat på grund av att han eller hon uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. En motsvarande bestämmelse finns i 17 § LSU. Med avskildhet menas att en intagen hindras från att ha kontakt med andra intagna. För att en intagen ska anses avskild förutsätts att det sker genom en åtgärd från hemmets sida (se t.ex. JO 2008/09 s. 305).

Av 20 a § LVU framgår att tvångsåtgärder enligt bl.a. 15 c § LVU endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas. En tvångsåtgärd ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden och den nytta som tvångsåtgärden kan ha för den enskilde. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, ska den åtgärden väljas. Motsvarande bestämmelse finns i 18 b § LSU.

Av 24 kap. 2 § brottsbalken framgår att om den som är berövad friheten rymmer eller sätter sig till motvärn med våld eller hot om våld eller om han eller hon på annat sätt gör motstånd mot någon under vars uppsikt han eller hon står, då denne ska hålla honom eller henne till ordningen, får det våld brukas som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att rymningen ska hindras eller ordningen upprätthållas. I praktiken tillämpas denna bestämmelse om laga befogenhet att bruka våld i vissa situationer (den s.k. nödrätten) i samband med att intagna försöker avvika från hemmet, i samband med bråk och slagsmål mellan ungdomar och i samband med att barn och unga ska föras till ett rum för avskiljande (se prop. 2017/18:169 s. 55).

Inom ramen för min tillsyn har jag under en tid följt tillämpningen av de särskilda befogenheterna i LVU men också i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Jag har bl.a. uttalat att det naturligtvis inte får förekomma att det bland personalen på de särskilda ungdomshemmen utvecklas en uppfattning om att man, vid sidan av de särskilda befogenheterna i LVU, har andra oskrivna befogenheter som i realiteten innebär att personalen i strid med 2 kap. 6 § RF vidtar tvångsåtgärder mot de intagna ungdomarna. Det rör t.ex. situationer där personalen håller fast en ungdom i stället för att avskilja honom eller henne trots att förutsättningar för ett beslut om avskiljande föreligger (se mitt beslut i JO 2020/21 s. 489). SiS har att i varje enskilt fall säkerställa att en tvångsåtgärd som vidtas mot en ungdom har stöd i lag. Givet det som kommit

fram under våren 2021 vid inspektionen av bl.a. Fagared, kan jag inte dra någon annan slutsats än att mitt beslut inte haft det genomslag i SiS verksamhet som jag har anledning att förvänta mig. Jag vill därför göra följande förtydligande.

Som JO tidigare har uttalat ingår det bland personalens uppgifter att se till att ordningen på hemmet upprätthålls (se t.ex. JO 2008/09 s. 305). Det ankommer således på personalen att ingripa för att t.ex. avvärja bråk, och personalen måste vid behov kunna ta en intagen åt sidan för att genom samtal försöka reda ut situationen. Även om ett sådant ingripande ibland måste göras med viss bestämdhet får detta ses som ett normalt led i ordningens upprätthållande.

Vid inspektionerna har mina medarbetare vid granskningen av beslut om avskiljande uppmärksammat situationer där ungdomar hållits fast av personal. Jag vill framhålla att ett avskiljande naturligtvis kan inledas genom ett sådant ingripande. Det som gör att jag här vill uppmärksamma dessa beslut, är det förhållandet att ingripandet avbrutits efter en kort stunds fasthållning utan att ungdomen förts till t.ex. ett rum för avskiljande eftersom, som jag tolkar besluten, han eller hon har lugnat ned sig. Enligt min mening är bestämmelserna om avskiljande i LVU respektive LSU inte tillämpliga i dessa fall. I stället har det handlat om situationer som faller inom ramen för den tidigare nämnda nödrätten (se 24 kap. 2 § brottsbalken). Därmed ska det enligt min mening inte fattas ett beslut om avskiljande utan det inträffade bör rapporteras som en incident. Det rör sig således inte om ett avskiljande om en ungdom på väg till t.ex. ett avskiljanderum lugnar ned sig så pass mycket att det inte längre finns ett behov av att personalen håller fast honom eller henne. Om ungdomen däremot har förts till ett utrymme där han eller hon är skild från andra intagna och det inte längre är nödvändigt med ett fysiskt ingripande, är det fråga om ett avskiljande som omfattar hela händelseförloppet.

Av protokollet framgår att en ungdom vid några tillfällen avskilts i ett korridorliknande utrymme. Enligt min uppfattning bör ett ungdomshem vid avskiljande, liksom vid andra tvångsåtgärder som t.ex. vård i enskildhet, använda sig av lokaler som är särskilt ämnade för ändamålet. Det är därför mindre lämpligt att använda något annat utrymme, som t.ex. ett bostadsrum eller en korridor i hemmet. Jag vill i det sammanhanget understryka kravet på att personalen under avskiljandet håller ungdomen under löpande uppsikt.

När det gäller beslut om vård i enskildhet enligt 15 d § LVU och 14 a § LSU vill jag, med anledning av vad som framgår av protokollet, framhålla att den som vårdas i enskildhet ska ha ständig tillgång till personal (prop. 2002/03:53 s. 98 och prop. 2017/18:169 s. 73). I likhet med vad jag redan har påtalat måste hemmet se till att en ungdom som vårdas i enskildhet aktiveras och motiveras att ha kontakt med andra ungdomar och se till att det skapas förutsättningar för detta. Utgångspunkten för vården i enskildhet är att den ska bedrivas så att den enskilde så snart som möjligt kan återgå till att vårdas vid en avdelning tillsammans med andra ungdomar.

Det har kommit fram att en ungdom som vårdades i enskildhet fick sova på en madrass i en korridor. Jag har tagit del av ett fotografi som visar hur den unges sovplats såg ut. Enligt min mening är arrangemanget inte bara ytterst olämpligt utan också oförenligt med den grundläggande bestämmelsen i 1 § LVU om att insatser för barn och ungdom ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Med anledning av vad som kommit fram vid denna och övriga inspektioner av SiS ungdomshem under våren 2021, utgår jag från att SiS omgående ser över tillämpningen av bestämmelserna i 15 c § LVU och 17 § LSU. Jag påminner dessutom om min uppmaning till SiS att vidta åtgärder i form av utbildningsinsatser och allmänna diskussioner om var gränserna för de särskilda befogenheterna går. Jag avser att fortsätta följa frågan. Jag vill även nämna att jag i ett särskilt ärende kommer att granska bl.a. hur bestämmelserna om avskiljande enligt LVM tillämpas vid SiS LVM-hem (dnr 2802-2020).

Förebyggande åtgärder mot sexuella övergrepp

En anställd vid hemmet dömdes nyligen för våldtäkt mot barn. I december 2020 våldtog mannen en flicka i hemmets lokaler. Av protokollet framgår att ledningen för hemmet vidtagit ett antal åtgärder med anledning av det inträffade. Åtgärderna handlar framför allt om att i möjligaste mån säkerställa att flickor inte är ensamma med anställda män. Om det trots allt inte kan undvikas, ska alltid någon annan ur personalen ha flickan och den anställda under uppsikt. Jag noterar dock att det kommit fram att en anställd man själv kan ta med en flicka ut på en bilutflykt. Enligt min mening bör hemmet se över hur vistelser utanför hemmet ska genomföras.

Det är självfallet helt oacceptabelt att ungdomar utsätts för sexuella övergrepp av personalen vid hemmen under den tid som de är frihetsberövade. Jag har tidigare vid såväl mina granskningar som i dialogmöten med SiS ledning pekat på vikten av att de erfarenheter som myndigheten får från ett ungdomshem tas till vara för att förebygga att liknande händelser inträffar på någon annan av myndighetens institutioner (JO 2019/20 s. 537 och dnr O 55-2019). Mot den bakgrunden är det mycket förvånande att det, såvitt jag förstår, inom SiS endast skett ett erfarenhetsutbyte om förekomsten av anställdas sexuella övergrepp mot ungdomar inom ramen för diskussioner mellan institutionschefer vid hemmen. Jag avser att i framtida dialogmöten med SiS ledning återkomma till frågan om hur myndigheten samordnar förebyggande insatser i sin verksamhet.

Jag konstaterar att de åtgärder som hemmet har redogjort för till stor del utgår från de anställdas perspektiv, bl.a. i form av utbildningsinsatser för personalen. Däremot har hemmet inte i lika stor utsträckning riktat sin uppmärksamhet mot ungdomarnas behov av åtgärder med anledning av den inträffade händelsen. Jag noterar att det kommit fram att ungdomar har påverkats av det inträffade. Enligt min mening bör hemmet också se över om det i förhållande till ungdomarna behöver vidtas åtgärder i syfte att öka tryggheten och säkerheten vid hemmet.

Jag kan av uppgifterna i protokollet konstatera att majoriteten av de anställda vid hemmets avdelningar för flickor är män. Enligt ledningen för hemmet utgör den omständigheten i sig inte något större problem. Ledningen för hemmet har även betonat att flickorna gärna tyr sig till männen i personalen. Jag har i denna del konsulterat JO:s expert i psykologi. Han har påtalat bl.a. att det inte är något anmärkningsvärt med att en flicka tyr sig till män i personalen om männen utgör en majoritet av de anställda. Vidare har han betonat vikten av att männen i personalen besitter tillräcklig förmåga och mognad för att förstå den roll som de har gentemot dessa flickor. Jag instämmer i det som experten har anfört, och har för avsikt att i en framtida dialog med SiS ledning också följa upp frågor om bemanning och personalens kompetens på avdelningar för flickor.

Mot bakgrund av vad som kommit fram av protokollet från den nu aktuella inspektionen, men även från övriga inspektioner under våren 2021, bör SiS se över vilka åtgärder som bör vidtas för att förebygga förekomsten av sexuella övergrepp förekommer på hemmen. Som nämnts avser jag att följa upp frågan om förebyggande åtgärder mot sexuella övergrepp inom ramen för Opcat-verksamheten.

Hantering av risk för smitta och sjukdom under pandemin

Vid inspektionen har det kommit fram att ungdomar som var befarat eller bekräftat smittade med coronaviruset har vårdats i enskildhet. Jag vill med anledning av detta påminna om mitt beslut om SiS åtgärder med anledning av covid-19 (dnr O 13-2020). I beslutet uttalar jag att utgångspunkten är att ett beslut om vård i enskildhet ska svara mot ett väl definierat vårdbehov hos den enskilde. Avsikten är inte att tvångsåtgärden ska tillgripas för att hantera en akut situation. Vidare uttalar jag att myndigheten ska ge en intagen med befarad eller bekräftad smitta de möjligheter som behövs för att han eller hon ska kunna ta det ansvar som åligger denne enligt smittskyddslagen (2004:168) att skydda andra mot smittrisk.

Övrigt

Som jag berört ovan ska insatser enligt LVU präglas av respekt för den unges människovärde och integritet (1 § LVU). Verkställigheten av slutna ungdomsvård ska utformas så att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas (2 § LSU). En intagen får inte inneha något som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet (16 § LVU och 15 § LSU). Om sådan egendom påträffas ska den omhändertas.

Det har kommit fram att ungdomar på hemmets akutavdelningar inte får ha sina egna kläder utan måste bära de kläder som SiS tillhandahåller. Jag har uppmärksammat liknande förhållanden i samband med Opcat-inspektioner av SiS LVM-hem (dnr O 58-2019 och O 62-2019). Jag har då erinrat om att vården vid ett behandlingshem ska bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och utgått från att LVM-hemmen i fråga vidtar åtgärder så att intagna kan bära sina egna kläder.

Jag har förståelse för att det kan finnas enskilda klädesplagg som en ungdom har på sig som kan bedömas vara till men för ordningen vid hemmet. I så fall kan det finnas anledning att omhänderta det aktuella plagget. Det kan även med hänsyn till en intagens hygien finnas skäl att se till att hans eller hennes kläder tvättas. I sådana fall är det rimligt och önskvärt att SiS tillhandahåller lämpliga utbyteskläder. Det finns däremot inte något stöd i lag eller annan föreskrift för en generell regel om att ungdomar måste bära kläder som tillhandahålls av hemmet. Jag förutsätter att hemmet vidtar åtgärder för att se till att ungdomarna kan bära sina egna kläder om de så önskar.

De övriga iakttagelser som redovisas i protokollet föranleder för närvarande inte några ytterligare åtgärder eller uttalanden från min sida.

2021-06-30

Thomas Norling